

Пирог Г., Крошко Л. Особливості спілкування підлітків з сімей з різними типами дитячо-батьківських стосунків. *Актуальні проблеми психічного здоров'я* : Збірник наукових праць [за матеріалами Всеукраїнської студентської інтернет-конференції (25 травня 2023 р.)] / Ред. колегія: К. Гавриловська, Ю. Дем'янчук, І. Загурська, Н. Портницька, І. Тичина / Житомирський державний університет імені Івана Франка. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2023. С. 76-80.

Ганна Пирог

кандидатка філософських наук, доцентка,
доцентка кафедри соціальної та практичної психології

Людмила Крошко

здобувачка магістерського рівня вищої освіти
за спеціальністю «Психологія»

*Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ ПІДЛІТКІВ З СІМЕЙ З РІЗНИМИ ТИПАМИ ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ СТОСУНКІВ

Особистість дитини формується і функціонує в процесі постійних взаємостосунків з оточуючими людьми. Найсуттєвіше значення для розвитку дитини мають дитячо-батьківські стосунки, які характеризуються тривалістю, сильною емоційною значущістю, віковою змінністю, балансом полярних позицій, потребою піклуватися та відповідальністю. Саме вони зумовлюють психічний розвиток і соціалізацію дитини на різних етапах дорослішання.

В підлітковому віці однією з центральних потреб і провідним видом діяльності стає спілкування, в процесі міжособистісного спілкування підлітки реалізують пов'язані з новим відчуттям дорослості потреби в самостійності, незалежності, прагнення самоствердитися, пошук ідентичності [2; 5]. Особливості спілкування підлітка залежать багато в чому від характеру дитячо-батьківських стосунків [3; 4]. В сучасному суспільстві стосунки батьків і підлітків стають все більш проблемними, обмежуються формальним спілкуванням, втрачається емоційний зв'язок, послаблюється батьківський контроль [1; 6]. Тому вивчення особливостей спілкування підлітків в контексті дитячо-батьківських стосунків залишається актуальним.

Дитячо-батьківські стосунки вивчалися в концепціях зарубіжних психологів А. Маслоу, К. Роджерса, Г. Олпорта, Р. Снайдера, а також вітчизняних – О. Сидоренко, А. Макаренка. Проблема спілкування в підлітковому віці присвячені дослідження українських психологів М. Боришевського, О. Бондаренка, М. Машбиць.

Метою проведення дослідження було виявлення особливостей спілкування підлітків залежно від дитячо-батьківських стосунків, в яких вони виховуються. Досліджувалися такі особливості спілкування підлітків, як

емоційні бар'єри, комунікативний контроль, відношення до оточуючих. Вибірку склали 60 осіб: 30 батьків і 30 учнів підліткового віку, з них 20 хлопців і 10 дівчат.

Для реалізації поставленої мети для емпіричного дослідження були використані наступні методики: опитувальник батьківського ставлення (А. Варга), «Діагностика емоційних бар'єрів в міжособистісному спілкуванні» (В. Бойко), «Оцінка самоконтролю в спілкуванні» (М. Снайдер), «Діагностика міжособистісних відносин» (Т. Лірі).

За результатами опитування батьків за методикою А. Варги 33,4% досліджуваних підлітків виховуються в батьківсько-дитячих стосунках по типу «Невтручання», 26,7% – в батьківсько-дитячих стосунках «Опіка», по 20% – «Диктат» і «Співробітництво».

Згідно результатів діагностики емоційних бар'єрів в міжособистісному спілкуванні за методикою В. Бойка (рис. 1), підлітки, які виховуються у дитячо-батьківських стосунках типу «Диктат», мають емоційні бар'єри: неконтрольованість (100%), невиразність емоцій (81,4%), наявність негативних емоцій (67,2%). У досліджуваних підлітків, які зростають у дитячо-батьківських стосунках типу «Опіка», переважає невиразність емоцій (61,3%), інші емоційні бар'єри представлені в меншій мірі: неконтрольованість – у 37,4%, наявність негативних емоцій – у 25,3%. У підлітків, які зростають у дитячо-батьківських стосунках типу «Невтручання», також переважає невиразність емоцій (52,2%), менше поширені наявність негативних емоцій (40%) і неконтрольованість (31,1%). Підлітки з родин зі стосунками «Співробітництво» не мають емоційних бар'єрів, тобто вони вміють контролювати, проявляти свої емоції, у них відсутні негативні емоції.

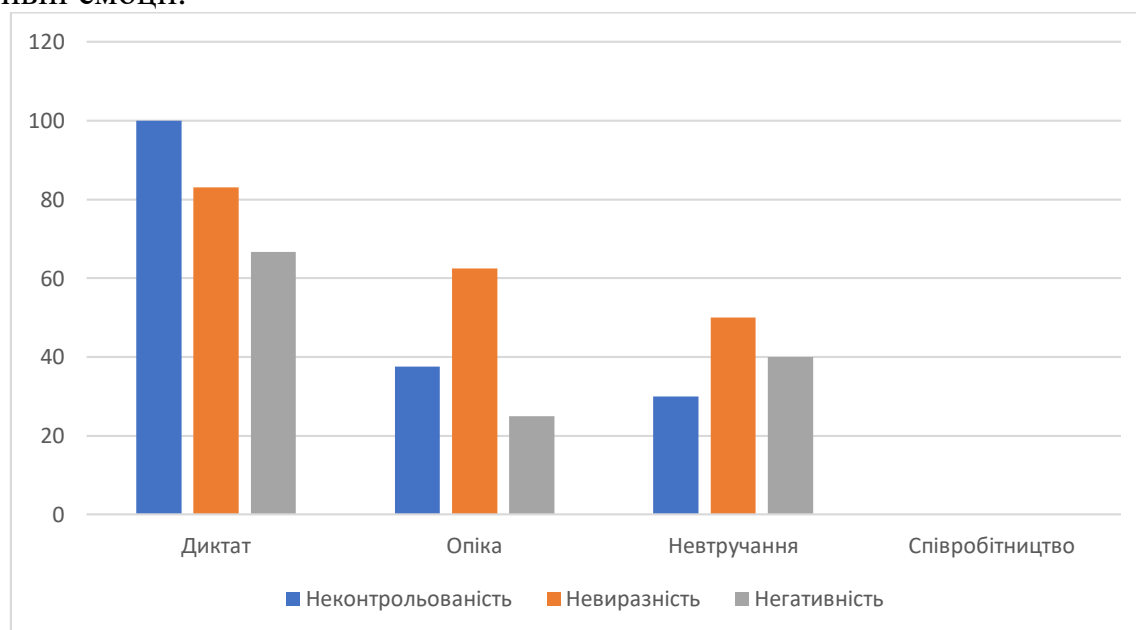

Рис. 1. Емоційні бар'єри у міжособистісному спілкуванні підлітків з сімей з різними батьківсько-дитячими стосунками (за методикою В. Бойка)

За результатами оцінки самоконтролю у спілкуванні за методикою М. Снайдера (рис. 2) високий рівень комунікативного самоконтролю мають тільки підлітки, виховані у стосунках «Співробітництво» (100%). Підлітки з

родин з іншими типами дитячо-батьківських стосунків мають низький та середній рівні комунікативного контролю: «Диктат» – низький рівень у 66,7%, середній у 33,4% досліджуваних; «Опіка» – низький у 37,5%, середній у 62,5%; «Невтручання» – низький і середній по 50% досліджуваних.

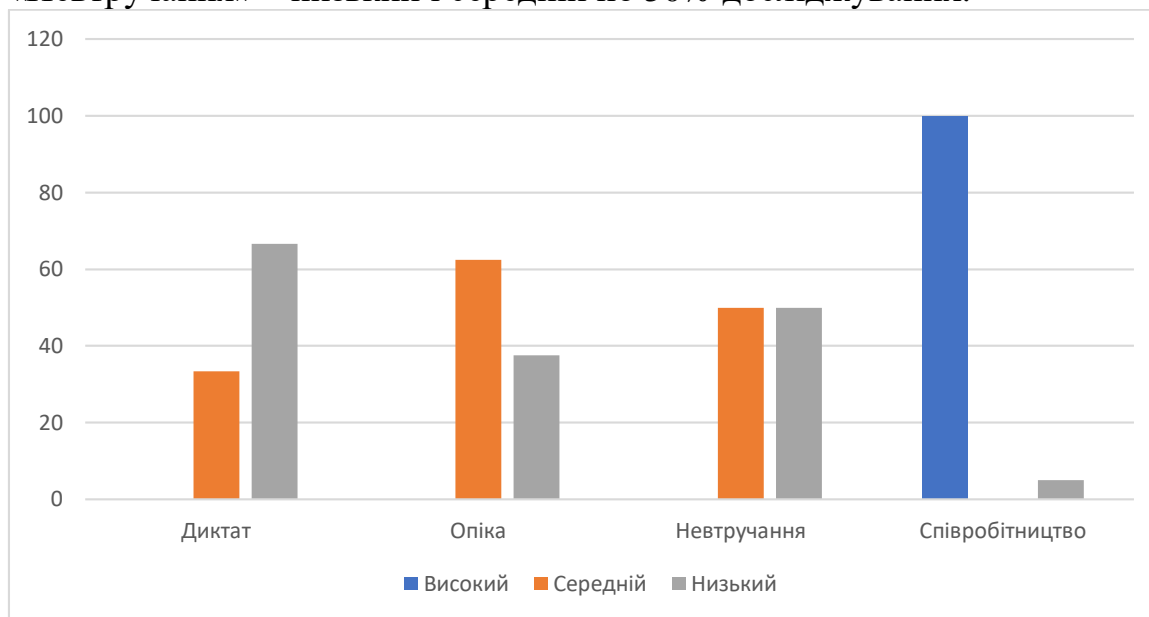

Рис. 2. Рівні комунікативного контролю підлітків з сімей з різними батьківсько-дитячими стосунками (за методикою М. Снайдера)

За методикою діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі було з'ясовано, що домінуючими типами ставлення досліджуваних підлітків до оточуючих є підкорення, егоїстичний, доброзичливий (рис. 3). У підлітків, які зростають у дитячо-батьківських стосунках типу «Диктат», переважають егоїстичне ставлення (50%) та підкорення (33,4%); зі стосунків типу «Опіка» переважає підкорення (62,5%); зі стосунків типу «Невтручання» – підкорення (50%) та егоїстичний (30%). Більшість підлітків з сімей з стосунками типу «Співробітництво» проявляють доброзичливість у спілкуванні (66,85%).

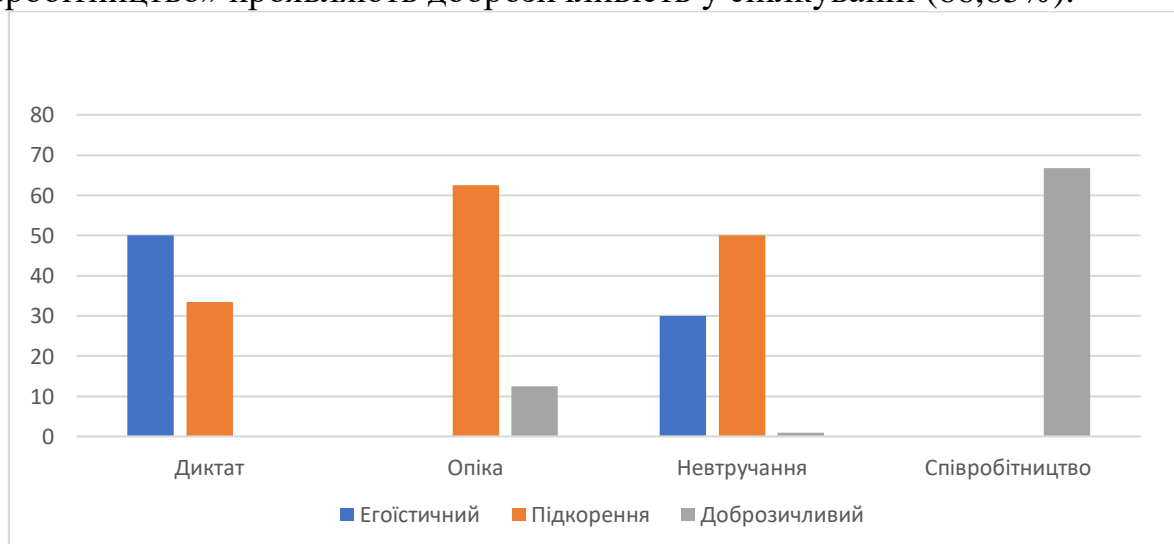

Рис. 3. Ставлення до оточуючих підлітків з сімей з різними батьківсько-дитячими стосунками (за методикою Т. Лірі)

Таким чином, емпіричне дослідження показало, що залежно від дитячо-батьківських стосунків в сім'ї підлітки демонструють різні особливості спілкування. Лише в родинях з демократичними дитячо-батьківськими стосунками типу «Співробітництво» підлітки мають високий рівень комунікативного контролю, проявляють доброзичливість у відношенні до оточуючих і не мають емоційних бар'єрів. Підлітки, виховані в авторитарних стосунках «Диктат», індиферентних стосунках «Невтручання» та ліберальних «Опіка», мають емоційні бар'єри, низький та середній рівень комунікативного контролю, у ставленні до оточуючих проявляють підкорення або егоїзм.

Література:

1. Алексеєнко Т. Учитель – батьки – діти: пошук шляхів порозуміння. *Шкільний світ*. 2005. № 1. С. 1-15.
2. Бедлинський О.І. Психологічні особливості провідної діяльності підлітків: навчальний посібник для студентів вузів. Суми: Вид-во Сум ДПУ ім. А.С.Макаренка, 2011. 136 с.
3. Нізельнік Н. Вплив сім'ї на стосунки підлітків між собою. *Психолог*. 2010. № 9. С. 8-12.
4. Пирог Г., Крошко Л. Теоретичні аспекти зв'язку спілкування підлітків з батьківсько-дитячими стосунками. *Суспільство для психічного здоров'я особистості: взаємодія родини, освіти, громади*: Збірник наукових праць. Житомир, Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2023. С. 84-87.
5. Пирог Г.В., Коробко Д.О. Психологічні особливості професійного самовизначення старшокласників, які виховуються у родинях та соціальних закладах. *Особистісне зростання в умовах трансформації сучасного суспільства*: монографія. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2020. С. 166-187.
6. Савиченко О.В. Специфіка формування психологічних меж особистості підлітків в залежності від стилю сімейного виховання. *Проблеми сучасної психології*: збірник наукових праць Запорізького національного університету та Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2018. № 1 (13).